

Драчук Ю.З., д.е.н., професор;
Інститут економіки промисловості НАН України, м.Київ
Сав'юк Л.О., к.т.н., доцент, докторант
Інститут економіки промисловості НАН України, м.Київ
Снітко Є.О., к.т.н., доцент, зав.кафедри менеджменту,
Луганський національний університет імені Тараса Шевченка,
м. Старобільськ

ДО ПРОБЛЕМ ОСВІТИ СТАРОПРОМИСЛОВИХ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ

Вважається, що до старопромислових регіонів України відносяться Дніпропетровська, Запорізька, Донецька, Луганська, Полтавська і Харківська області. Донецька та Луганська області підпадають під статус проблемних депресивних регіонів, що продовжують зазнавати значного руйнування об'єктів із порушенням життєдіяльності підприємств. Поряд із необхідністю радикальних змін у структурі економіки старопромислових регіонів не менш важливою проблемою їх трансформації є зміна поведінкових стереотипів суб'єктів економічних відносин. По відношенню до сучасного стану розвитку системи вищої освіти (СВО) України можна акцентувати увагу на слабку інтеграцію даної системи з ринком праці та промисловим сектором. Низька конкурентоспроможність трудового потенціалу України, що фіксується в продуктивності і якості праці, інноваційна загальмованість в більшості галузей вказують на вади в роботі професійних навчальних закладів, і, перш за все, вищих. Звичною практикою, майже для всіх галузей промисловості, є життєва необхідність перепідготовки молодих спеціалістів на виробництві або за його межами. В той же час СВО продовжує по інерції готувати професійні кадри, які не відповідають критеріям сучасного інноваційного виробництва, його стрімкого розвитку на основі креативних технологій, інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) та новацій у сфері управління, менеджменту та маркетингу. Відзначене призводить до підвищення безробіття на ринку праці, дефіциту кадрів на промислових підприємствах, невідповідності освітньої кваліфікації їх працівників, зниження конкурентоспроможності національної СВО та відтоку кадрів за межі країни. Подолання даних кризових явищ українського суспільства можливе лише за умов сприйняття, що вища освіта повинна відповідати сучасним потребам суспільства та ринку праці, забезпечувати формування у кожної особистості здатності швидко адаптуватися до сучасних соціо-економічних реалій, які стають найважливішою умовою успішного і стійкого розвитку соціуму.

У сучасній економічній теорії існує достатня кількість досліджень щодо класифікації і типології регіонів за різними критеріями, в залежності від цілей проведення дослідження [1, с. 636]. За критерієм структури економіки, з урахуванням історичного аспекту, регіони поділяються на "старопромислові" і "новітнього розвитку". Виділення першої групи регіонів враховує хронологію періоду їх формування та освоєння, що значною мірою визначено їх сучасну структуру, а саме, велику частку базових (старих) галузей промисловості. В цьому плані переважна частина старопромислових регіонів України

відноситься до першого типу. У відзначених регіонально-економічних системах, крім Дніпропетровської та Харківської областей, головує старі промислові галузі із низькою прибутковою нормою, частковим занепадом виробництва: паливно-енергетичний комплекс, металургійне та хімічне виробництво, важке машинобудування при відсутності стійкої тенденції до впровадження високотехнологічних інновацій та підготовки високо-професійного персоналу. Вказані регіони ще прийнято називати програмними, тому що їх подальший розвиток потребує швидкої розробки спеціальних програм розв'язання проблем [2, с. 139]. На сьогодні, на думку українських науковців, зміст поняття "депресивні регіони" збігається з категорією старопромислових районів. Однак, як один із типів проблемних регіонів, вони перебирають на себе їх соціо-економічні особливості і кризові явища. Ці території не в змозі самостійно вирішувати свої соціально-економічні проблеми, реалізовувати високий потенціал і вимагають активної підтримки з боку держави. Як зазначається в роботі Нечаєвої І.А. [3], «старопромисловий регіон – це штучне цілісне територіальне утворення, де історично сконцентровано індустріальні галузі промисловості 3-4 технологічних укладів, які в силу науково-технічного прогресу та переходу до постіндустріальної економіки втратили ринки збуту, знаходяться на стадії стагнації та, незважаючи на економічний спад, володіє істотним потенціалом для подальшого інноваційного розвитку».

В останні роки, з урахуванням незадовільного стану кадрового забезпечення різних галузей промисловості, невідповідності якості підготовки професійних кадрів у стінах вищих навчальних закладів (ВНЗ) потребам виробництва та громадського суспільства, зростає питання щодо необхідності негайного вирішення проблеми приведення до систематичної відповідності ринків освітніх послуг та праці. До одного з аспектів наукових досліджень відноситься намагання дослідження стану ринку праці, в тому числі старопромислових регіонів. Як зазначається в роботі [4, с. 56], функціонування вітчизняного ринку праці на сьогодні залежить не лише від стану економіки України, а й від попиту та пропозиції робочої сили у Європі. В сучасних умовах формування на світових просторах економіки, що заснована на знаннях (Knowledge-Based Economy), освіта та наука є головною теоретичною основою і структурним фактором забезпечення економічного розвитку держави. Динамізм і рівень розвитку освіти відповідають за забезпечення інтенсивного економічного зростання при переході до «нової» економіки, заснованої на знаннях, (неоекономіки), за диференціацію між економічно розвиненими і країнами, що розвиваються. Головним джерелом і вирішальним фактором такого зростання є якість освіти. Й навряд чи можна говорити щодо передових позицій української освіти у світовому розрізі [5, с. 74]. Освіта та знання, що іменуються людським капіталом і є повноцінною компонентною економіки, значною мірою залежать від інтелектуальних можливостей населення країни, а не від природних ресурсів або матеріальних внесків держави та бізнесу [6, с. 60]. Конкурентоспроможними суб'єктами ринку освітніх послуг слід рахувати такі ВНЗ, які усвідомили входження СВО України у світ ринкових відносин та готові вступити у жорстку конкурентну боротьбу за право випускати якісний продукт на цей ринок, а саме затребуваних висококваліфікованих спеціалістів.

Аналіз ринку освітніх послуг показує, що навчальними програмами спеціальності “Галузеве машинобудування” для освітньо-кваліфікаційних рівнів бакалавра, магістра та доктора філософії не враховано однорідність для різних ВНЗ та не завжди використовують сучасні інноваційні технології навчання. Тому, саме машинобудівні підприємства мають виступати зовнішніми стейкхолдерами, зацікавленими у підготовці висококваліфікованих інженерних кадрів. Досвід країн світу показує ефективність дуальної освіти, де майбутні спеціалісти проходять навчання та набувають компетенції за замовленням та під контролем досвідчених спеціалістів промислових підприємств і бізнес-структур, виконують проекти та творчі завдання за замовленням виробництва, де проходять практику, а в подальшому зараховуються на інженерні посади вже сформованими професіоналами.

Найбільш досконалим інструментом реалізації даної стратегії слід рахувати розвиток на території старопромислових регіонів навчально-науково-виробничих комплексів. Згідно із ст. 27 п. 6 Закону України "Про вищу освіту" (від 01.07.2014 №1556-VII із змінами і доповненнями), Заклади вищої освіти можуть утворювати навчальні, навчально-наукові та навчально-науково-виробничі комплекси, наукові парки та входити до складу консорціуму [7] для вирішення глобальних задач забезпечення економічного зростання нашої держави, підняття її конкурентоспроможності. Таким чином, є законні підстави для якісного трансформування СВО України, необхідною умовою реалізації якого є поєднання волі і зусиль з боку держави та громадського суспільства.

ЛІТЕРАТУРА.

1 Клиновий Д.В., Пепа Т.В. Розміщення продуктивних сил та регіональна економіка України: Навчальний посібник // За наук. ред. Л.Г. Чернюк . – К.: Центр навчальної літератури. – 2006. – 728 с.

2. Качан Є.П., Баб'як Г.П., Запорожан Л.П. Регіональна економіка: Підручник// за ред. Є.П. Качана. – К. : Знання, 2011. – 670 с.

3. Нечасва І. А. Визначення, ознаки та характеристики старопромислового регіону. Збірник центру наукових публікацій «Велес» за матеріалами V міжнародної науково-практичної конференції: «Осінні наукові читання», 1 частина м. Київ: збірник статей (рівень стандарту, академічний рівень). – К.: Центр наукових публікацій, 2016. – 124 с. – С.105-114.

4. Кулицький С.П. Проблеми розвитку ринку праці в Україні [Електронний ресурс] // Україна: події, факти, коментарі. – 2017. – № 21. – С. 56–69. – Режим доступу: <http://nbuviar.gov.ua/images/ukraine/2017/21.pdf>. – Назва з екрану.

5. Savyuk L. The sphere of educational services in the context of world globalization // Економічний вісник Донбасу. – 2017. – № 4 (50). – С. 74-81.

6. Драчук Ю.З., Сав'юк Л.О. Сфера освітніх послуг як вирішальний фактор формування економіки знань на теренах України // Науковий економічний журнал ІНТЕЛЕКТ ХХІ. – 2018. – №1. – С. 58–63.

7. Закон України від 01.07.2014 №1556-VII "Про вищу освіту" (із змінами і доповненнями) [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Верховної Ради України. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.